

EDITORIAL

Dumugon sang protesta ang kurakot kag pasista nga si Duterte

Daw nakibon nga hayop si Duterte sa atubang sang lapnagon nga nagabaga nga kaakig sang banwa nga ginagatungan sang makasuluka nga mga daku nga kaso sang korapsyon sa tunga sang pandemya, krisis sa ekonomya kag lapnagon nga pag-antus sang masa. Ginauyog ang trono sang nagahari-harian nga tirano sang nagahana nga krisis sa pulitika nga mahimo magawasaag sa nagahilapit nga panahon. Dapat hingalitan sang pumuluyong Pilipino ang nagaluntad nga krisis paagi sa pagbwelo sa ila mga paghimakas para sa demokrasya batuk sa garuk, terorista, kag tiranikong rehimen.

Gisigisi na ang karatula nga “anti-korapsyon” ni Duterte. Hayag na kon paano gingamit niya ini sa nagligad nga lima ka tuig para tabunan kag taguon ang sistematiko kag mga daku nga pagpangawat kag pagpandambong sa kaban sang banwa kag pagkuripon sang manggad. Sa ginpagwa nga inisyal nga report sang Commission on Audit (COA) kag imbestigasyon sang Senado, nabuyagyag ang direktang pagkaumid mismo ni Duterte kag sang iya mga alipures sa mga kagarukan.

Gin-abuso ni Duterte ang gahum sa tunga sang malapad nga krisis sa ikaayong lawas. Nabuyagyag nga ginkitaan niya ang pandemya sa

paggamit sang kwarta sang banwa para ibakal sang tuman kamahal nga *face mask*, *face shield* kag *personal protective equipment* (PPE) halin sa ginpaburan niya nga kwestyunable nga kumpanyang Chinese. Posible nga pareho kadaku o mas daku pa ang mga kagarukan nga mabusisi sa mga ginabantayan nga imbestigasyon sang Senado kag COA.

Ang korapsyon sa idalom sang gubyrno ni Duterte isa sa mga daku nga paktor sa likod sang grabe nga kapalpakan sa pagginubyrno sa atubang sang padayon nga pagpanghalit sang pandemyang Covid-19 sa pungsod. Gin-una pa ni Duterte kag sang iya mga kahimbon ang

ila mga bulsa sangsa hatagan sang prayoridad ang pagpabaskog sa ika-sarang sang pungsod nga atubangan ang malala nga krisis sa ikaayong lawas. Samtang nagabuy-unan si Duterte kag mga burukrata kapitalista sa pagkurakot kag pag-usik sa kwarta sang banwa, wala tupong man ang pag-antus sang pumuluyo sa pabug-at nga mga *lockdown*, kaku-langon sang *mass testing*, *contact tracing* kag mga ospital kag pasilidad medikal, bao-kahinay nga pagbakuna, pagpabaya sa mga nars kag iban pang mamumugon medikal, malaparan nga disempleyo, nadulaan sang trabaho kag kita kag tuman kagamay nga ayuda pang-ekonomya.

Bangud sa pagpabaya kag kapalpakan sa pagginubyrno, labi pa nga naglala ang pandemya sa pungsod. Gin-ako man mismo sang mga upisyal ni Duterte nga indi epektibo ang mga *lockdown*, pero indi para himuon ang dapat nga pagpabaskog sang sistemang medikal, kundi para lang maglikaw sa responsibilidad nga maghatag

sang ayuda sa pumuluyo. Pat-ud nga mapaslawan ang pagahimuon kuno nga *granular lockdown* o lokalisadong *lockdown* sa atubang sang malaparan nga paglaton kag kulang kaayo nga *mass testing* kag *contact tracing*. Ang pagrehistro sa mas o menos 20,000 bag-o nga kaso sa kada adlaw naghana nga magtimbuok pa sa maabot nga semana. Tuman ka hitad ang mga ospital kag madamo may balatian—indi lang sa Covid-19—ang indi na mahatagan sang atensyon medikal.

Kadungan sa paglala sang pandemya, nagagrabe man ang pagpamigos kag kalakasan batuk sa pumuluyo. Padayon ang kampanya sang pagpamatay sa mga lider kag mga aktibo sa mga paghimakas masa, subong man ang mga pag-aresto, pagpasaka sang kaso, pangkugmat, *red-tagging* kag “pagpasurrender” sa mga tawo nga nagapanindugan batuk sa pasistang rehimen. Wala-untat ang pag-usik sang binilyon nga piso sa pagpanghulog sang bomba, pagpanganyon, istraping kag mga daku nga operasyon militar sa kaumhan nga nagasabwag sang terorismo sa masang mangunguma.

Sa tunga sang pandemya kag krisis, wala sang pagasudlan ang

nagaindakal nga kaakig sang pumuluyong Pilipino sa rehimeng Duterte. Ang sabat ni Duterte amo ang dugang nga pagbinutig kag pagpaniplang, pagpanghikay kag pagpanglubag bilang mga pamaagi sa manipulasiyon sang sentimyento kag panan-awan sang mga Pilipino. Pero indi na mag-obra ang amo nga estilo ni Duterte para makuha ang suporta sang pumuluyo bangud hayag na nga pangtabon lang ini sa ginahimo nga pagpamanggad kag pagpangagaw sang mas daku pang gahum.

Bangud sa pag-ambisyon ni Duterte nga magpabilin sa poder lampas sa 2022 kag sementuhon sa Malacañang ang iya dinastiya, nagakaguba ang suporta lakip ang iya mga kaalyado sa mga Marcos kag Arroyo. Mansig maniobra sila subong agud ipwesto ang ila mga pakasyon sa abot nga eleksyon. Pati ang kaugalingon nga partido nga PDP-Laban napihak bangud sa pagduso ni Duterte nga magdalagan nga bise-presidente, nga paningga agud makakuha sang mas daku nga pangpulitika nga ganansya.

Pangpulitika nga krisis ang naghana nga magwasaag sa atubang sang pagkapyot ni Duterte sa poder sa atubang sang pandemya, pagkagu-

ba sang ekonomya kag pangabuhian sang masa, kag pagkabuyagyag sang mga daku nga korapsyon sa idalom sang iya rehimen. Nagasanting ang kontradiksyon sa subong sa sulod sang nagaharing sahi kag sa tunga sang pasistang rehimen kag pumuluyo nga posible magabunga sang mga daku nga banggianay antes pa man mag-eleksyon. Sa atubang sang mga maniobra ni Duterte, nagadamo man ang mga pwersa nga nagabukas sa posibilidad sang pagtapos sa pagginahum sang tiraniya bisan antes ang eleksyon sa madason nga tuig.

Pabor ang sitwasyon nga ini para labing isulong ang mga pangmasang paghimakas kag ang pagbato para tapuson ang tiranikong rehimen ni Duterte. Labing nagalapad kag nagabakod ang malapad nga nagahiliugyong prente nga anti-Duterte sa pagdamo sang mga pwersa kag personalidad nga naganyat nga magtingog kag hayagan nga kontrahon ang korapsyon kag kapalpakan sang nagahari nga pasistang rehimen.

Dapat hingalitan sang pumuluyong Pilipino ang kahimtangan agud lubos nga isulong ang ila mga paghimakas para sa ila kaayuhan kag mga kinamatarung. Dapat hugpungan ang kusog sang pumuluyo sa mga pabrika, mga ospital kag upisina, mga kampus kag komunidad, kag pataason ang ila kamuklatan kag determinasyon nga magbato paagi sa mga pagtuon, pulong kag asembliya. Pasulugon ang mga protesta padulong sa daku nga baha sang naga-kaakig nga linibo sa kalsada.

Tangot ang ang mga paghimakas sa kasyudaran sa mga paghimakas sa kaumhan kag palanugon ang singgit sang masang mangunguma para sa duta kag kinamatarung sa atubang sang hayagan nga brutal nga pagpamigos sang militar kag pulis.

Kadungan sini, dapat paigtingon sang Bagong Hukbong Bayan ang mga taktikal nga opensiba kag targeton ang pinakamasupog nga mga pasistang kriminal. Palanugon sa bug-os nga pungsod ang mga armadong kadalagan bilang senyal sa pagpabagsak sang hayop nga si Duterte. AB

ANG Bayan Tuig LII No. 17 Septyembre 7, 2021 Ang Ang Bayan ginabantala sa lenggwahe nga Pilipino, Bisaya, Iloko, Hiligaynon, Waray, Ingles kag Espanyol. Nagabaton ang Ang Bayan sang mga kontribusyon sa porma sang mga artikulo kag balita. Ginabuyok man ang mga bumalasa nga magpaabot sang mga saway kag rekomendasyon sa ikauswag sang aton pahayagan. @prwc_info fb.com/editorsofAB cppinformationbureau@gmail.com	Kaundan Editorial: Dumugon sg protesta <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td>ang kurakot kg pasistang si Duterte</td> <td style="text-align: right;">1</td> </tr> <tr> <td>4 opensiba sg BHB sa Samar</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>Mga martir sg BHB sa Samar kg Negros</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>50 pamatan-on, nagpatapo sa KM-EV</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>Mga baganihan nga ginatunto</td> <td style="text-align: right;">4</td> </tr> <tr> <td>Mga protesta sg banwa</td> <td style="text-align: right;">4</td> </tr> <tr> <td>Makasuluka nga korapsyon ni Duterte</td> <td style="text-align: right;">5</td> </tr> <tr> <td>Pag-usik sg pondo sa kontra-insurhensya</td> <td style="text-align: right;">5</td> </tr> <tr> <td>Mga Palawëño, ginadingutan sg ayuda</td> <td style="text-align: right;">6</td> </tr> <tr> <td>Lider-mangunguma sa Bukidnon, ginluthang</td> <td style="text-align: right;">6</td> </tr> <tr> <td>Abugado, aktibista, ginpatay</td> <td style="text-align: right;">6</td> </tr> <tr> <td>Sa malip-ot nga pulong</td> <td style="text-align: right;">7</td> </tr> <tr> <td>Pagbato sg i-Kalinga sa mga dam</td> <td style="text-align: right;">8</td> </tr> <tr> <td>Sin-o ang magaalang sa eskwela nga sirado?</td> <td style="text-align: right;">9</td> </tr> <tr> <td>Nagluya sa mahal nga utanon</td> <td style="text-align: right;">10</td> </tr> <tr> <td>Pait sa pagtanum sg amargoso</td> <td style="text-align: right;">10</td> </tr> </table>	ang kurakot kg pasistang si Duterte	1	4 opensiba sg BHB sa Samar	3	Mga martir sg BHB sa Samar kg Negros	3	50 pamatan-on, nagpatapo sa KM-EV	3	Mga baganihan nga ginatunto	4	Mga protesta sg banwa	4	Makasuluka nga korapsyon ni Duterte	5	Pag-usik sg pondo sa kontra-insurhensya	5	Mga Palawëño, ginadingutan sg ayuda	6	Lider-mangunguma sa Bukidnon, ginluthang	6	Abugado, aktibista, ginpatay	6	Sa malip-ot nga pulong	7	Pagbato sg i-Kalinga sa mga dam	8	Sin-o ang magaalang sa eskwela nga sirado?	9	Nagluya sa mahal nga utanon	10	Pait sa pagtanum sg amargoso	10
ang kurakot kg pasistang si Duterte	1																																
4 opensiba sg BHB sa Samar	3																																
Mga martir sg BHB sa Samar kg Negros	3																																
50 pamatan-on, nagpatapo sa KM-EV	3																																
Mga baganihan nga ginatunto	4																																
Mga protesta sg banwa	4																																
Makasuluka nga korapsyon ni Duterte	5																																
Pag-usik sg pondo sa kontra-insurhensya	5																																
Mga Palawëño, ginadingutan sg ayuda	6																																
Lider-mangunguma sa Bukidnon, ginluthang	6																																
Abugado, aktibista, ginpatay	6																																
Sa malip-ot nga pulong	7																																
Pagbato sg i-Kalinga sa mga dam	8																																
Sin-o ang magaalang sa eskwela nga sirado?	9																																
Nagluya sa mahal nga utanon	10																																
Pait sa pagtanum sg amargoso	10																																
Ang Ang Bayan ginabantala duha kabesesa kada bulan sang Komite Sentral sang Partido Komunista ng Pilipinas																																	

4 opensiba sa Samar, ginlunsar sang BHB

Nagasulunod nga armadong aksyon ang ginlunsar sang mga yunit sang Bagong Hukbong Bayan (BHB) sa Samar sang Agosto.

Sa Northern Samar, duha ka elemento sang Civilian Armed Forces Geographical Unit (CAFGU) ang napatay sa Barangay Happy Valley, San Isidro sang Agosto 21. Sa pareho nga adlaw, isa ka suldado sang 43rd IB ang napatay sa inaway sa Barangay Palanit.

Antes sini, isa ka pulis ang napatay sa inaway sang Agosto 19 sa Barangay Geparayan, Silvino Lobos.

Sa Las Navas sang Agosto 17, ginisnaysang mga Pulang hangaway ang nagaoperasyon nga 20th IB sa Barangay Epaw. Napatay diri ang isa ka suldado kag napalayas ang yunit militar sa erya pagkatapos ang duha ka adlaw.

Isa ka operasyong haras ang ginlunsar sang BHB-Western Samar (Arnulfo Ortiz Command) batuk sa 7-katawo nga yunit sang

63rd IB sa Sityo Burabod, Barangay Mabini, Basey, Western Samar sang Agosto 7.

Sa Negros Oriental, napatay ang duha ka upisyal kag isa ka elemento sang CAFGU sa mga operasyong partisano sang BHB-Central Negros (Leonardo Panaligan Command). Naagaw sa ila ang isa ka pistolang Ingram kag mga bala. Ginlunsar ang una nga operasyon sa Barangay Trinidad, Guihulngan City sang Agosto 18 samtang ang duha pa ka aksyon militar sang Septyembre 2 kag 3 sa Barangay Pinukawan, Vallehermoso kag Barangay Nasunggan, La Libertad. **AB**

Mga martir sang Samar kag Negros, ginpasidunggan

Ginpasidunggan sang Partido Komunista sang Pilipinas kag bilog nga rebolusyonaryong hublag ang mga Pulang hangaway sang Bagong Hukbong Bayan (BHB) nga napatay sa Eastern Samar kag Negros Occidental sang Agosto samtang nagapatuman sang ila nga mga rebolusyonaryo nga hilikuton.

Gintawag sang Partido nga “pinakamaayo nga mga anak sang banwa” ang 19 nga napatay sang Agosto 15 sa wala pili nga pagpamomba sang militar sa Barangay Osmeña, Dolores, Eastern Samar. Kabahin ang mga martir sang Dolores sa 50-katawo nga yunit sang BHB nga nagalunsar sang hilikuton pangpolitika, pang-ekonomya kag edukasyon sa masang mangunguma sa amo nga erya. Kabahin sini ang isa ka tim sang mga medik nga natalana maghatag sang treyning kag menor nga operasyon sa isa ka pasyente.

“Daku nga pagkadula ang pagkapatay sang mga martir sang Dolores,” suno sa Partido. “Pero pat-ud nga linibo ang magabuhos agud magbulos sa ila bilang bag-o nga mga Pulang hangaway sang isganan nga hangaway sang banwa.”

Ginpasidunggan man sang Partido si Kerima Lorena Tariman (Ka Ella) nga gindakup kag ginpatay sang militar sang Agosto 20 sa Barangay Kapitan Ramos, Silay City, Negros Occidental. Upod niya nga napatay si Joery Dato-on Cocuba (Ka Pabling), isa man ka Pulang ha-

ngaway. Sa imbestigasyon sang BHB-Negros, gamay lang ang pilas ni Ka Ella sang siya madakpan sa inaway pero dalayon gihapon siya nga ginpatay sang mga suldado.

Nagbuhos ang pasidungog kay Ka Ella, hangaway kag kadre sang Partido, nga nakilala sa iya nga mga binalaybay kag obra nga literatura nga nagalaragway sa pag-antus, handum kag paghimakas sang masa nga pigos. Hugot sa tagipusuon ang pagkilala sang BHB-Negros sa mga gin-amot ni Ka Ella sa armado nga rebolusyon sa isla. Naghatag man sang pagsaludo ang Makibaka, Kabataang Makabayan kag mga yunit sang BHB kag Women’s Protection Units (YPJ) sa Kurdistan.

Gindumdom sang mga organisasyon nga ginpatapuan niya ang iya nga pagpamuno antes siya nagpatapo sa BHB. Bantog siya nga mamalaybay, manunulat kag aktibista para sa mga mangunguma. Isa ka dekada siya nga nangin kabahin sang Unyon ng mga Manggagawa sa Agrikultura. Una siya nga naorganisa sang estudyante pa siya sa University of the Philippines. **AB**

50 pamatan-on, nagpatapo sa KM-EV

MAY 50 PAMATAN-ON nga mangunguma ang nagsumpa bilang bag-o nga mga myembro sang Kabataang Makabayan (KM) sa ginlunsar nga kumperensya sa isa ka prenteng gerilya sa Eastern Visayas sang Agosto 21.

Sa tema nga “Pamatan-on, suportahan ang kahublagang masa sa mga baryo! Magpasakup sa Bagong Hukbong Bayan! Batuan ang pasismo sang AFP!,” naghugpong sila kag ginbalikan ang makasaysayan nga katungdanan sang sektor sa pagpasulong sang rebolusyon. Gintalakay sa kumperensya ang mga problema sang sektor pareho sang luwas nga pagbukas sang mga eskwelahan kag nagapadayon nga pagpang-ipit kag pasistang atake sang rehimeng Duterte.

“Wala sang nakita nga buasdamlag ang mga pamatan-on sa idalom sang rehimeng Duterte,” pahayag ni Ka Mori, tsirman sang tsapter sang KM sa baryo. Ginpalig-on sang mga bag-o nga katapu ang paghiliusa nga batuan kag pangibabawan ang mas mapintas nga militarisasyon sa tagsa-tagsa ka komunidad. Nagpanumpa sila nga pagasundon ang dalan sang pagrebolusyon kag mangin wala nagakahubas nga bubon sang rebolusyonaryong kahublagan. **AB**

Mga mamumugon medikal

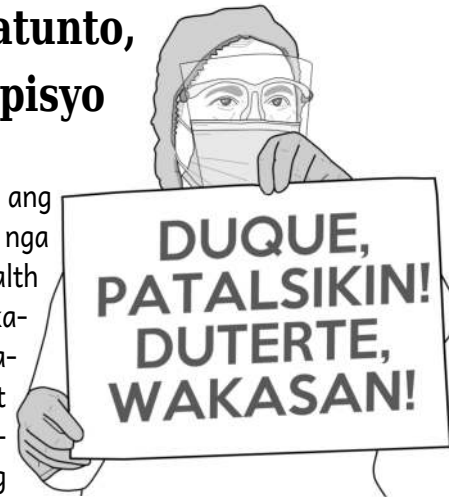
Mga baganihan nga ginatunto, ginadingutan sang benepisyo

Nag-abot kag naglampas na lang ang Agosto 31 ang 10-adlaw nga palaso nga ginpangayo sang Department of Health (DOH) pero wala gihapon nabaton sang kadam-an sang mamumugon sa ikaayong lawas ang mga benepisyo nga nagakadapat sa ila. Ang mga benepisyo nga ini ang rason kon ngaa naggwa ang mga nars kag iban pa nga mamumugon sa ikaayong lawas sa indi magnubo sa 10 ospital sa Metro Manila sang Agosto 30 kag Septyembre 1. Nagprotesta man sila sa atubang sang upisina sang DOH sa Manila agud iduso ang gilayon nga pagbiya sa pwesto sang sekretaryo sini nga si Francisco Duque III. May kapareho man nga aksyong protesta sa Baguio City, Pampanga, Iloilo City, Bacolod City, Samar, Leyte kag Isabela.

Labaw ang kaakig sang mga mamumugon medikal sa sunud-sunod nga pagkabuyagyag sa wala pagpagwa sang pondo sa isa ka bahin, kag pagpangawat sang kwarta sang banwa sa pihak nga bahin. Ang mga ini marka na sang palpak nga sabat sang rehimeng Duterte sa pandemya. Lakip sa gindingut sa ila ang *special risk allowance* (SRA) nga nakasaad sa layi. Dulot sang mga paghulag, napilitan ang Department of Budget and Management nga magpagwa sang ₱311 milyon kag ₱888 milyon sang nagligad nga semana para sa SRA halin Disyembre 2020 tubtob Hunyo sang 120,000 mamumugon medikal nga direkta nga ngaatipan sa mga pasyente nga may Covid-19.

Duso sang mga unyon sang nars kag iban pa, dapat hatagan sang SRA ang tanan nga imbolbado sa pag-atipan sang mga pasyente, may Covid-19 man o wala, lakip ang mga indi medikal nga istap pareho sang mga drayber sang ambulansya kag *orderly*. Ginaatubang nila ang peligro sang bayrus diin man sila, anuman ang ila papel, sa lugar sang ila trabaho.

Luwas sa SRA, ginaduso man sang mga mamumugon nga ipanagtag ang *hazard pay* kag alawans sa transportasyon, pagkaon kag akomodasyon. Sa Jose Reyes Memorial

Medical Center, 70% sang natalana nga badyet (₱39.2 milyon) para sa alawans nga akomodasyon kag transportasyon halin Septyembre tubtob Disyembre 2020 ang wala pa nabaton sang mga mamumugon.

Madamo na sa mga mamumugon medikal ang napatay, nagbalatian kag napilitan nga magresayn o magretiro. Apektado sini ang daan na nga manipis nila nga kubay kag maluya nga sistema sa ikaayong lawas ilabi na sa atubang sang madasig nga pagdamo sang mga kaso sang impeksyon dulot sang Delta baryant.

Sa sini lang naglampas na ang kaso sang impeksyon sang Covid-19 sa pungsod padulong sa 2 milyon. Madamo sa mga ospital ang nagdeklarar nga puno na kag wala na nagabaton sang mga pasyente. Sa masobra 33,000 nga napatay, 103 ang mga mamumugon sa ikaayong lawas.

Suno sa Alliance of Health Workers, antes pa man ang mga paghulag gintinguha na nila nga makigdayalogo sa DOH pero wala sila ginpamatian sang ahensya. Balibad kuno ni Duque, ₱1 bilyon lang ang gintalana para sa ila mga benepisyo nga sa pagkamatuod ₱59 bilyon ang kinahanglan para diri. Mas malala, wala sang pondo nga gintalana para sa mga mamumugon medikal sa badyet para sa 2022.

Makatarungan nga benepisyo sa Asia Brewery. Nagpiket sang Septyembre 1 ang mga mamumugon sa Asia Brewery sa Cabuyao, Laguna para iduso ang makabuhi nga sweldo kag benepisyo. Masobra walo ka bulan na ang negosasyon sang mga mamumugon kag maneydsment bahin sa ila nga *collective bargaining agreement*. Suno sa mga mamumugon, padayon ang ila nga operasyon bisan sa tunga sang pandemya pero ginatonto pa gihapon sila sang kapitalista. Ang Asia Brewery ginapanag-iyahan sang kapitalista nga si Lucio Tan nga naglista sang 10.9% (₱6.08 bilyon) pagtaas sang neto nga kita sang 2020.

Ayuda sa tiempo muerto. Masobra 300 mamumugon sa uma sa idalom sang National Federation of Sugar Workers ang nagmartsa padulong sa kapitolyo sa Bacolod City sang Agosto 25 para ipanawagan nga ihatag na ang ayuda nga natalana para sa ila sa panahon sang *tiempo muerto* (panahon nga wala sang produksyon sang tubo).

Masaker sa Lianga, gindumdom. Nagsindi sang mga kandila ang mga grupo nga nagasakdag sa tawhanon nga kinamatarung sa atubang sang Commission on Human Rights sa Quezon City sang Septyembre 1 bilang pagdumdom sa ikaanom nga tuig sang Masaker sa Lianga. Wala pa gihapon sang naagum nga hustisya ang mga pamilya ni Emerito Samarca, *executive director* sang ALCADDEV kag mga lider-tumandok nga sanday Juvello Sinzo kag Dionel Campos.

Badyet sa korapsyon, ginkundenar. Nagprotesta ang nagkalainlain nga sektor sa atubang sang House of Representatives sa Quezon City sang Septyembre 3 agud kundenahon ang korap kag pabudlay nga gubyernong Duterte. Kadungan ang paghulag sa ginahimo nga deliberasyon sa pondo nga 2022 sang Office of the President. Siling nila, dapat kuhaon ang pondo nga nakatalana para sa *pork barrel*, korapsyon kag pagpamigos.

Makasuluka nga korapsyon ni Duterte

Indi na mapunggan ni Rodrigo Duterte ang pagsungaw sang baho sang iya rehimen. Sa nagtaliwan nga mga semana, padayon nga nabuyagyag ang mga daku nga kaso sang pagpangawat sang pondo sang pinakasuod niya nga alipures kag kasosyo nga korap nga negosyante.

Sa umpisa pa lang, nagmaniobra na si Duterte para kuripunon ang binilyon nga pondo sa ngalan sang pagtapna sa Covid-19. Ginpasar sang sunud-sunuran nga Kongreso ang Bayanihan 1 nga naghatag sa iya sang ₱275 bilyong pondo kag awtoridad nga ginapahigad sa mga proseso sang alokasyon kag pagbakal.

Ginbutang ni Duterte sa Department of Budget and Management (DBM) sanday Wendell Avisado kag Christopher Lao, mga abugado nga direkta nga nagserbi sa iya antes siya nangin presidente. Gamit ang ila mga pwesto, indi magnubo sa ₱1 bilyon ang ginkawat ni Duterte sa kaban sang banwa sa porma sang sobra nga pagpresyo sang mga *face*

mask, face shield, personal protective equipment (PPE) kag test kit. Gintalana pa niya ang pagsuksok sang *face shield* para tugahon kag ipabilin ang demand para diri.

Sa mandu ni Duterte, nagbakal ang ahensya sang mga *face mask* sa presyo nga ₱27 kada isa kag *face shield* sa kantidad nga ₱120 nga pwede man mabakal sa balor nga ₱13 kag ₱27 lang kada isa. Nagbakal man ini sang mga *test kit* sa presyo nga ₱1,720 kada isa, nga may mabakal man sa balor nga ₱925, kag mga PPE nga nagabalor sang ₱1,910 bisan pa nga may mabakal nga ₱945 kada isa.

Ginpaboran sang ahensya ang duha ka kumpanyang Chinese nga

nakabase sa Davao—ang Pharmally Pharmaceutical Corporation kag Philippine Blue Cross Biotech Corporation. Gintukod ang Pharmally sang Septyembre 2019 lang kag may pang-umpisa nga kapital nga ₱260,666 pero ginhatagan ni Lao sang walo ka kontrata nga nagabalor sang ₱8.7 bilyon. Nagkita ang kumpanya sang ₱7.5 bilyon sang 2020 halin sang 2019. Nagdaku man ang neto nga kita sang Blue Cross Biotech halin ₱260,666 sang 2019 padulong ₱12.2 milyon sa 2020.

Ang mga tag-iya sang Pharmally nga si Huang Wen Lie kag iya anak nga si Huang Tzu Yen mga kasosyo ni Michael Yang, isa sa mga espesyal nga taga-adbays sa ekonomya ni Duterte. Nagtuhaw ang ngalan ni Yang sang 2017 sang tumuron siya sang isa ka retirado nga heneral bilang isa ka *drug lord* nga imbolbado sa ismagling sang *shabu* sa pungsod. **AB**

Pondo sa kontra-insurhensya, ginausikan

Isa sa mahapos mahibal-an sa ginpagwa nga report sang Commission on Audit (COA) ang kriminal nga pagprayoridad sang rehimen Duterte sa sektor sa depensa kag gera kontra-insurhensya sa tunga sang malala nga krisis sa ikaayong lawas. Luwas sa tuman kadaku nga pondo nga wala pa naakawnt sang militar kag pulis, sunud-sunod nga ginbuyagyag sang COA ang ilegal nga pagkuripon sang National Task Force to End Local Communist Armed Conflict (NTF-ELCAC) sang minilyon nga pondo halin sa iban nga sibilyan nga ahensya.

Sang ikaduha nga semana sang Hulyo, nabuyagyag ang anomalya sa binilyon nga pondo nga gintalana sa Armed Forces of the Philippines (AFP) kag Philippine National Police (PNP) sang kastiguhon sang COA ang napaslawan nga paggamit sang mga ini sa ₱9.4 bilyong pondo para sa kontrata kag proyekto. Ginbuyagyag sang COA nga may 41 proyekto ang AFP kag PNP nga nagabalor sang ₱6.8 bilyon ang wala natapos sa natalana nga panahon, samtang siyam ka proyekto sang militar nga nagabalor sang ₱940.5 milyon ang ginsuspinder. Naglab-ot sa ₱1.7 bilyon ang uyat sang PNP Special Action Force para sa mga kontrata nga wala natigayon. Indi mapaathag sang AFP kag PNP kon diin na ang mga pondo.

Masunod sini, ginkwestyon sang COA ang maanomalya nga pagpasa sang ₱162.9-milyong pondo sang Technical Education and Skills Development Authority (TESDA) kag Department of Interior and Local Government (DILG) para sa implementasyon sang mga programa sang NTF-ELCAC. Ginbuyagyag sang COA nga naglab-ot sa ₱160 milyong pondo nga pang-iskolar ang ginpasa sang TESDA sa mga pangrehiyon nga upisina sini para sa pagpatuman sang mga programa sang NTF-ELCAC sang 2020. Masobra sangkap-at sang amo nga pondo (₱41.95 milyon) nagkadto sa Davao Region nga balwarte sang mga Duterte. Dugang diri ang ₱2.9 milyon sang DILG sa pangrehiyon nga upisina sini sa

Mindanao para man sa aktibidad sang NTF-ELCAC nga wala sang nagakaigo nga dokumentasyon.

Ginkwestyon man sang COA ang maanomalya kag maluho nga paggamit sang National Commission on Indigenous Peoples (NCIP)-Caraga sa masobra ₱1 milyon nga pondo sini para sa isa ka “workshop” sang NTF-ELCAC sa Agusan del Norte sang Nobyembre 2020. Ginhiwat ang pagtilipon sa isa ka *beach resort* sa Agusan del Norte sa panahon nga wala pa sang bakuna kag ginadumilian ang madamuan nga pagtilipon. Notoryus ang NCIP sa maluho nga pag-usik sang pondo para sa malahalalon nga mga hotel kag restawran. Sang nagligad nga tuig, nakwestyon man sang komisyon ang pag-usik sang pondo sa malahalalon nga hotel kag restawran.

Ginainsister sang COA nga indi mahimo gamiton sang mga ahensya ang Executive Order 70 nga nagtuga sa NTF-ELCAC para basta-basta lang magsaylo sang pondo nga wala sang pahanugot sang Kongreso. **AB**

Mga Palaweño, ginadingutan sang ayuda

Nagaagi sang kabudlay kag gutom ang pumuluyo nga Palaweño bangud sa sunud-sunod nga *lockdown* sa prubinsya. Dugang diri ang patiyog-tiyog, mahinay kag indi patas nga sistema sang pagpanagtag sang Special Amelioration Program (SAP) kag iban pang ayuda halin sa mga ahensya sang reaksyunaryong gubyrno. Maluwas sa mga reklamo, puno man sang mga alegasyon sang korapsyon kag paboritismo ang pagpanagtag.

Sa Brooke's Point, madamo nga pamilya ang wala makabaton sang bisan ano nga materyal o pinansyal nga ayuda. Balibad sang mga upisyal sang barangay, wala sila sa listahan sang benepisyaryo o indi gani nakabaton na sang Pantawid Pamilyang Pilipino Program (4Ps). Ginreklamo man sang mga residente nga mga paryente kag tagasuporta lang sang kapitan ang nakabaton sang kumpleto nga ayuda pangpinansya.

Sa Rizal, maathag ang diskriminasyon sa tumandok nga Palaw'an. Nakabaton lang sila sang lima ka gantang nga bugas samtang tunga sa sako kag ₱1,500 ang ginpanagtag sa

mga indi tumandok. Ginpatawag pa sang mga suldado ang mga residente sang isa ka sityo sang mga tumandok sa *barangay hall* kag ginpahog nga patyon ang indi magsunod sa patawag bangud mga katapo kuno sila sang BHB. Pag-abot sa *barangay hall*, ginhimo nga kaladlawan ang mga tumandok kag pilit nga ginpahampang sang madasigan sa pagpalupok sang balon paagi sa pagpungko. Nakabaton sang premyo nga isa ka putos nga *instant noodles* ang nagdaog.

Sa Quezon, pila lang ang nakabaton sa bilog nga ₱8,000 nga ayuda. Ang iban nakabaton lang sang ₱1,500-₱2,500. Wala ginhatag ang

₱5,000 ayuda sa Barangay Isugod. Gin-obligar man sang Department of Labor and Employment (DOLE) ang mga residente nga magtrabaho sa barangay kabaylo sang ayuda. Ginpapirma sila sa mga papeles kag ginpangakuan nga makabaton sang ₱3,200 pagkatapos ang trabaho. Sang Mayo 18, ginpalimpyo sang kalsada kag ginpahakwat sang mga *drum* pero Agosto na wala pa gihapon sila sang nabaton.

Sa Roxas, nangako ang DOLE sang ₱5,000 ayuda sadtong Pebrero pero tubtob subong wala gihapon sang nabaton ang mga residente. Sa tatlo nga magkaiping nga barangay, tubtob pagpapirma lang sang mga papeles ang ginhimo sang ahensya.

Ini man ang natabo sang 2020 kon sa diin duha ka gantang sang bugas, kape, kalamay kag duha ka habon lang ang nakaabot sa mga residente. AB

Lider-mangunguma sa Bukidnon, ginluthang

NAPATAY SA WALA sang patugsiling nga pagluthang sang mga tropa sang 89th IB sang Agost 19 si Veneranda Guinanao, katapu sang Amihan National Federation of Peasant Women sa Bukidnon. Napilasan ang iya bana nga si Reynaldo Guinanao kag anak nga si Christian pagkatapos gin-istraping ang ila balay sa Purok 5, Musuan, Maramag, Bukidnon. Pareho nga katapu sang grupo sang mga mangunguma nga Bufallo-Tamaraw-Limus (BTL) ang mag-asawa. Lider man sang KASAMA-Bukidnon si Reynaldo. Ang BTL lokal nga asosasyon sang mangunguma nga nagabato sa pagpang-agaw sang duta sang Central Mindanao University. Sang 2020, pwersahan nga "ginpasurender" sang NTF-ELCAC ang mga myembro sini bilang mga "Pulang hangaway."

Sa Misamis Oriental, ginluthang tubtob nga mapatay si Gerald Ral, katapu sang Balingasag Farmers Association kag Hiniusang Mag-uuma sa Blanco sa banwa sang Lagonglong sang Agosto 21. Magadeliber tani siya kag iya utod sang saging sa merkado sang patyon. Daan na nga ginaipit si Ral sang 58th IB kag gin-akusar nga katapu sang BHB.

Sa Gamay kag Mapanas, Northern Samar, lima ka mangunguma ang ginpaulanan sang bala sang Special Action Force sang Agosto 6 kag 15. Abi kuno sang mga pulis mga Pulang hangaway sila.

Sa Sorsogon, iligal nga gin-aresto ang mangunguma nga si Ruel Habitan Escolano, 59, sa Barangay San Pascual, Casiguran sang Agosto 20 kag gin-akusar nga katapu sang BHB. Ginpasakaan siya sang himu-himo nga kaso nga reyp kag tuyo nga pagpatay.

Abugado, aktibista, ginpatay

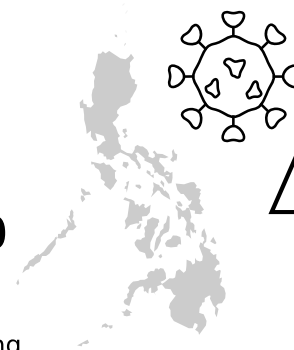
GIN-AMBUS SANG GINADUDAHAN mga ahente sang estado si Atty. Rex Fernandez samtang ara sa iya salakyan sa Banawa, Cebu City sang Agosto 26. Si Fernandez abugado sang mga manugtinda sang merkado sang Carbon sa ila pagbato kontra sa pribatisasyon. Siya man ang abugado sang mga aktibista nga gindakop sa isa ka protesta sa Cebu kontra Anti-Terror Law sang Hunyo 2020. Si Fernandez ang ika-57 abugado nga ginpatay sa panahon ni Duterte.

Patay na sang gintuhaw ang isa pa ka aktibista nga taga-Cebu. Gintuhaw sang ginapatihan mga ahente sang estado ang bangkay ni Elena Tijamo, isa ka mamumugon pangkauswagan kag katapu sang Farmers Development Center. Ginpagwa nga napatay siya sa isa ka ospital sa Metro Manila bangud sa operasyon sa *goiter*. Gindukot siya sang Hunyo 13, 2020 sa iya balay sa Barangay Kampinganon, Bantayan Island.

22,415

nalista nga kaso sang impeksyon sang Covid-19

sa isa ka adlaw sang Septyembre 6. Pinakamataas ini halin sang mag-umpisa ang pandemya.

70%

Δδ

sang mga bag-o nga kaso sang Covid-19

sa Pilipinas **resulta sang paglapta sang Delta variant**. Sa 748 pasyente nga gin-eksamin sa pagtuon sang Philippine Genome Center sa 13 rehiyon sang Agosto 27, 516 ang nagpositibo sa amo nga baryant.

27.9%

ang nalista nga positivity rate sa pag-test sang nagalab-ot sa 66,225

pasyente nga ginadudahan may Covid-19 sa pungsod sang Agosto 27. Halos **anum ka beses nga mas daku** ini kumparar sa *positivity rate* nga 5% nga gintalana sang World Health Organization **para mahambal nga kontrolado ang paglapta sang bayrus**.

1,038 pamilya

sang mga **biktima sang mga pagpamatay** sa idalom sang **gera kontra-droga** sang rehimen Duterte ang nagpasaka sang ila mga representasyon sa **International Criminal Court** halin Hunyo 28 tubtob Agosto 13 para iduso ang imbestigasyon angut sa **mga krimen ni Duterte**.

P133.9 bilyon

ang pagakitaon sang rehimen

halin nga **ginpatuman sini ang pabudlay nga TRAIN LAW** sang 2018 nga nagpapanaog sang dugang nga buhis sa konsumo. Pinakadaku nga bahin sini halin sa buhis sa mga produktong petrolyo (P105.7 bilyon), ginkalamayan nga ilimnon (P43.4 bilyon), kag *value-added tax* (P29.3 bilyon).

Ginkuhaan: Ibon Foundation

17,500 o 30%

ukon 30% sang mga species sang puno sang kahoy ang ara sa bibi na sang pagkaubos sa bilog nga kalibutan,

440 sa mga ini may mas gamay pa sa 50 puno nga nabilin. Pinakamadamo (1,788) ang nalista nga mga punong kahoy malapit na maubos sa Brazil dulot sang pagkalbo kag mga sunog nga nagaupos sa daku nga bahin sang kagulangan sang Amazon sa nagligad nga mga tuig.

3 sa 5

Pilipino ang naghambal nga mas manubo ang ila kita subong nga pandemya.

Suno sa Covid-19 Pulse PH, **40%** sa ila ang nagsiling nga dulot ini sang mga **restriksyon sa lockdown**, samtang **32%** man ang nagsiling napabilin nila ang ila **palangitan-an pero naggamay ang ila kita**.

Ginkuhaan: United Nations Development Program, Zero Extreme Poverty 2030

Sosin Bîrhat

isa ka kumander sang Women's Protection Units (YPJ) sang pumuluyong Kurds

nga namartir sa pagpamomba sang Turkish Armed Forces sa Rojava sang Agosto 19. Nagserbi siya sa YPJ Military Council kag nanguna sa armadong pagbato sa pagpasilabot sang Turkey kag Islamic State sa Northern kag Eastern Syria.

Pagpamigos kag pagbato sa mga dam sang tumandok nga i-Kalinga

Daku nga katalagman sa pumuluyo sang Kalinga ang 15 proyekto nga *hydropower* nga ginhatag sa siyam ka mga kumpanya nga ginapanag-iyahan o prente sang mga daku nga kapitalista. Indi magnubo sa tatlo diri ang makabig nga higanteng dam nga nagakinahanglan sang *reservoir* nga may kataason nga 15 metro sa minimum kag may ikasarang nga magtipon sang indi magnubo sa 3 milyon metro-kubiko nga tubig. Sa kabilugan, plano kuno sang mga ini nga magsuplay sang 468.43 *megawatt* o 5.4% sa kabilugan nga *output* sang Luzon Grid.

Madugay na nga ginaduso sang reaksyunaryong estado nga magadala sang kauswagan ang mga proyekto nga ini kag indi dapat pamatukan sang mga pungsodnon nga minoritya. Ginapatingkad sang rason nga ini ang pungsodnon nga pagpamigos sa ila nga inagyan nga dugang sa mga basehan nila nga mga problema pareho sang kawad-on sang duta, nagakaigo nga pangabuhian kag pagpanghimulos bilang mga mamumugon kag mangunguma.

Sa kaso sang mga i-Kalinga, nagapanguna nga atubangon nila ang pag-agaw sang mga pribadong kumpanya sa ila nga dutang anestrang nga sentral sa ila nga pangabuhian, kultura kag kasaysayan. Bisan indi gilayon mapalayas sa lugar, madula sa ila ang pagpanag-iyahan sa duta bangud sakupon ini sang kontrol, operasyon kag imprastruktura sang pribadong mga kumpanya.

Mabag-o ang naandan nga sistema nga pangabuhian sang pumuluyo sa lugar nga pagatukuran sang mga ini. Indi na sila hilway nga makapangisda kag makapangita sang pangabuhian.

Magadulot ang konstruksyon sang mga dam sang malaparan nga pagbaha kag pagkaguba sang kapalibutan. Sa pagbag-o sang natural nga ilig sang tubig, makaagi sa mas grabe nga pagbaha ang mga komunidad labina ang mga nagapuyo malapit sa Chico kag kaangut sini nga mga suba kada may mabaskog nga bagyo.

Magadulot sang pagtiphag sang duta ang mga pagbaha kag ang mismo konstruksyon sang pasilidad pa-

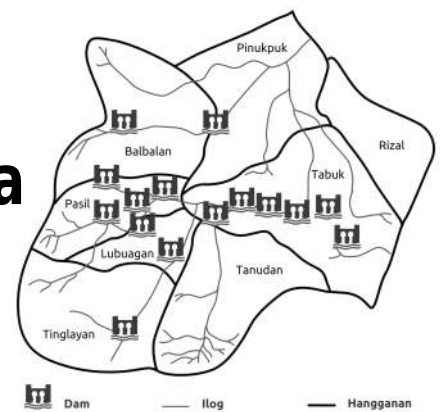
ra sa mga proyekto. Madamuan nga pukanon ang mga kakahuyan kag tanom nga upang sa pagatukuran sang mga pasilidad. Malubha nga mapektuhan sang mga ini ang mga tanom kag hayop sang Kalinga.

Kakapad sang mga proyekto nga ini ang pasista nga pagpamigos kag pagpamahog sa mga i-Kalinga sang mga kumpanya sa enerhiya kag sang Armed Forces of the Philippines (AFP) nga pangunahon ginagamit para pwersahon kag pahugon ang pumuluyo nga nagapamatuk sa mga mapanghalit nga proyekto. Halimbawa diri ang pagbantay sang Charlie Company sang 50th IB sa Chico River Pump Irrigation Project para siguruhon ang madasigan nga pagpatuman sang proyekto.

Wala sang iban nga padulungan ang mga proyekto kundi etnosidyo sa pumuluyo nga i-Kalinga. Wala sang katulad nga pag-antus sa pumuluyo kabaylo sang superganansya para sa pila ka kapitalista ang dala sang mga proyekto nga *hydropower*.

Liw-as sa ginapabugal nga ang mga proyektong dam maghatag sang libre nga kuryente sa mga residente, ang maprodyus nga kuryente sini direkta nga makadto kag ibaligya sang National Power Corporation.

Tanan nga proyekto sang *hydropower* ginapanag-iyahan sang mga pribadong kumpanya. Halimbawa diri ang Chico Hydropower Project nga ginapanag-iyahan ni Enrique Razon Jr., kasosyo si Oscar Violago. Pareho sa iban nga negosyo, kita kag indi pangpubliko nga serbisyo ang nagatulod sa mga ini.

Gamay kag temporaryo ang mga trabaho nga tugahon sang mga proyekto. Sa Chico Run-Of-River Hydropower Project, ginatantya nga 2,000 lang nga mamumugon sa konstruksyon ang temporaryo sini nga i-employo kag 19 mamumugon para sa adlaw-adlaw sini nga operasyon.

Madugay na nga ginadepensahan sang pumuluyo nga i-Kalinga ang ila nga mga kinamatarung batuk sa pagtukod sang mga dam. Ginaatubang nila ini sa nagkalainlain nga porma sang pagpamatuk kag pagpakigbato bisan sa tunga sang pandemya.

Wala nagpasugot ang mga apektado nga residente nga ihatag sa mga proyekto ang ila nga pahangugot o *free, prior, and informed consent* (FPIC). Sa pihak ini sang mabaskog nga kalakasan kag pagpaniplang nga ginhimo sang mga kumpanya sang enerhiya kahimbon ang National Commission on the Indigenous Peoples.

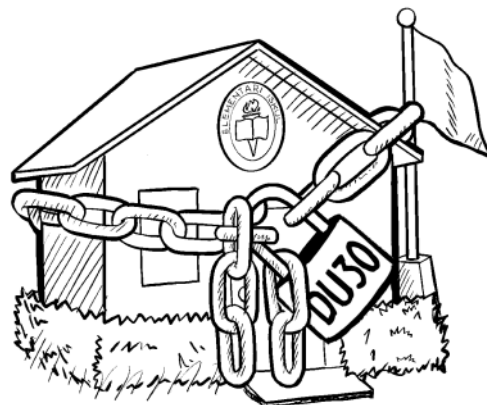
Lakip sa ila maisog nga ginpamatukan ang Upper Tabuk Hydropower Project nga halin pa sang 2008 tubtob subong wala pa makaumpisa sang konstruksyon bangud sa maisog nga pagpamatuk sang mga tribo kag pumuluyo nga apektado sang proyekto. Amo man ang istatus sang Chico Run-Of-River Hydropower Project nga nag-umpisa sa pagkuha sang FPIC sang 2016 kag natapos na tani sang 2019. Nakasuspinder ang proseso sang pagkuha sang FPIC dulot sang pandemya nga Covid-19.

Nagapadayon ang paghiliusa kag pagbato sang mga i-Kalinga sa atubang sang pagpanglubag, pagpaniplang kag pagpanuhol sang mga kumpanya kag mga kahimbon nga armado nga gaway sang estado. Maathag ang ila nga nagahiliusa nga singgit: Botad tako losan!

Sin-o ang magaalang sa eskwela nga sirado?

Liwat nga ginaduso sang Alliance of Concerned Teachers sang Septyembre 5 ang pagbukas sang atubangay nga klase para sa tuig nga ini. Ini pagkatapos nga gin-anunsyo sang Department of Education (DepEd) sang Agosto nga magapabilin sa palpak kag pabudlay nga moda sang *blended learning* ang mga eskwelahan sa Septyembre 13. Suno ini sa dikta ni Rodrigo Duterte nga hulaton anay nga mabakunahan ang tanan sa pungsod batuk sa Covid-19. Pero sa kahinay sang pagbakuna kon sa diin 12.51% pa lang sang populasyon ang nainiksiyunan, mahimo nga madugayan pa antes makabalik sa sulod sang hulot-klasehan ang mga estudyante.

Lakip ang Pilipinas sa nagapabilin nga lima ka pungsod sa bilog nga kalibutan nga wala pa nagabalik sa atubangay nga mga klase halin nga mag-umpisa ang pandemya. Sa panahon nga ini, ang mga eskwelahan sa pungsod ang pinakamadugay nga sirado sa bilog nga Asia-Pacific. Sang Pebrero, ginreport sang United Nations Children's Fund (Unicef) nga ikatatlo ang Pilipinas sa may pinakamadamo nga estudyante nga apektado sang mga sirado nga eskwelahan. Naglab-ot sa 25 milyong estudyante nga Pilipino ang wala makasulod sa bilog nga panahon sang klase halin Marso 2020.

Ginsaysay sa report sang Unicef ang malain nga epekto sang sirado nga mga eskwelahan. Nagapanguna sa mga ini ang pag-untat sa pagtuon sang mga estudyante, labi sa tanan nga mas madamo nga wala sang ika-sarang nga maggasto sa pagtuon sa guwa sang eskwelahan. Ginadingot man sa madamo nga estudyante ang nutrisyon nga makuha nila sa mga "feeding program" sang mga eskwelahan.

Nangin bulnerable man sa pag-pang-abuso ang mga bata kag pamatan-on, lakip ang abuso sekswal kag temprano nga pagbusong, pag-patrabaho kag pagkadalag sa makahas nga aktibidad kon indi sila makaguwa sa balay.

Mabaskog ang epekto sa kaayuhan *mental* sang mga estudyante ang pagkahamulag sa ila mga kaklase kag kaabyanan. Suno sa National Center for Mental Health, nagdaku ang numero sang mga pamatan-on nga nagaagi sang *stress* bangud sa

mga pagtulun-an kag pagkahunong sa balay.

Mabug-at nga palas-anon para sa mga ginikanan ang sirado nga eskwelahan. Indi sila handa kag wala sang kahanasan sa pagpadalagan sang *distance learning*. Sa madamo nga kahigayunan, naisakripisyo nila ang trabaho agud magtatap sa mga anak nga nakulong sa mga balay.

Bisan ang mga titser wala man sang kahanasan sa *distance learning*, gani anuman kaayo ang handum nga makatudlo may ara gihapon nga mga gamo sa paghanda sang modyul. Madamo nga kahigayunan man nga nagresulta sa pagpahalin sa mga titser ang pagsira sang mga eskwelahan.

Magadugang man sa numero nga gintumod sang Unicef ang milyon pa nga estudyante nga wala nagpalista para sa maabot nga abrekla. Subong nga 2021, 12.7 milyong estudyante lang sa Kindergarten tuhtub Grade 12 ang nag-enrol, masobra katunga lang (51%) sa kabilugan nga numero sang 2020.

Paliwat-liwat na nga ginareklamo sang mga estudyante, ginikanan kag manunudlo ang kabudlayan sang kawad-on sang atubangay nga klase kag ginaduso ang hilway nga balik-eskwela. Sa kolehiyo kon sa diin ginpahanugutan ang tuman ka limitado nga atubangay nga mga klase sa patag sang medisina, 1% lang sang mga estudyante ang nareport nga nalatnan.

Sa bahin sang Unicef, bisan pa kuno may ara nga mas makalalaton nga mga baryant sang Covid-19, posible pa gihapon ang amat-amat nga

pagbukas sang mga eskwelahan. Nagaugyon man ang grupo nga mahimo nga mag-umpisa ini sa mga lugar nga may manubo nga numero sang mga kaso sang Covid-19. Mahimo man kuno ini sa paagi nga boluntaryo kag nagapatuman sang mga ti-kang sa ikaayong lawas.

Pero antes pa ang pandemya denikada na nga problema ang ikaayong lawas sang pasilidad kag serbisyo sa mga pangpubliko nga eskwelahan. Sang 2020 naglab-ot na sa masobra 110,000 pangpubliko nga klasrum ang kulang. Bangud diri, kinnaan nga ginatulunga sang 75-80 estudyante ang isa ka kwarto nga pang-40 katawo lang. Tuman ka kulang ang mga pasilidad labi kon liwat magbukas ang atubangay nga mga klase, kag 15-20 estudyante lang ang pahanugutan sa tagsa ka klasrum para sa *social distancing*.

Halin 2016-2020, halos 4,507 lang nga klasrum ang napatukod sang gubernong Duterte. Gamay nga 4.06% lang ini sang kabilugan nga kinahanglanon. Kulang man ang mga pasilidad para ipatuman ang mga talaksan sa ikaayong lawas. Sa datos mismo sang DepEd sang 2020, 28% lang sang kabiluganang numero sang mga eskwelahan ang may klinika. Tuman ka kabos man ang numero sang mga nars sa mga eskwelahan, nga katumbas lang sang isa ka nars sa halos 6,000 estudyante. Nagalabot man sa 3,000 eskwelahan ang wala bisan basehan nga pasilidad para sa paghugas sang kamot. Wala sang ginhimo ang rehimeng Duterte para resolbahon ang mga problema nga ini.

Nagluya sa mahal nga utanon

Gulpe lang nagtimbuok ang presyo sang mga produktong utanon sang nagligad nga bulan. Sa Metro Manila, ginreport nga nagtaas sang 375% (P300) ang presyo sang repolyo. Sobra doble man ang gintaas sa presyo kada kilo sang pechay Baguio kag karot, samtang 75% ang gintaas sa presyo sang talong, kag 25% sa kalabasa kag amargoso.

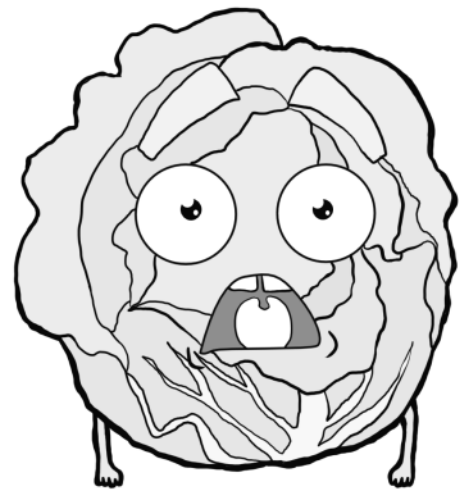
Ginbasol sang Department of Agriculture (DA) ang pagtaas sang presyo sa pagbagsak sang suplay sang utanon dulot sang pagpanghalit sang bagyo Fabian kag habagat sa nagkalainlain nga bahin sang Luzon sang ulihi nga semana sang Hulyo. Bisan pa man, antes pa sini nagaa-tubang na ang Pilipinas sa malala nga kakulangan sang suplay sang utanon. Mismo ang DA ang nagsiling nga kulangon ang suplay sang utanon subong nga tuig sang tubtob 434,840 metriko-tonelada (MT). Balibad ini sang ahensya para itodo ang pag-import sang utanon sa pungsod.

Nagalab-ot sa 2 milyong MT ang abereyds nga tuigan nga bolyum nga ginakonsumo nga utanon sa pungsod o 18.24 kilo kada Pilipino. Ara sa 136,934 MT sang utanon ang para sa binhi kag pagkaon sa hayop, o indi gani ginalauman nga masamad.

Bagsak nga produksyon

Halin 1995, nagabagsak na ang produksyon sang utanon sa pungsod dulot sang liberalisasyon sang baligyaanay sandig sa General Agreement on Tariffs and Trade. Wala sa katunga sang naprodyus nga utanon sang pungsod sang 1996 (4.8 milyon tonelada) ang ginalauman nga maprodyus subong nga tuig. Ang pagbagsak nagapanguna nga resulta sang pagkaputo sang lokal nga mga mangunguma bangud sang todo nga pag-import.

Pinakamalala nga naigo sang liberalisasyon sa agrikultura ang produksyon sang ahos. Sang dekada 1990, 100% sang ahos nga ginakonsumo sang pungsod amo ang lokal. Sang 2020, naglab-ot na sa 91% sang suplay sang ahos sa pungsod imported. Amo man ang nadangtan sang produksyon sang munggo kag sibuyas nga 51% kag 39% na ang imported. Sa mga utanon nga ginaim-

port sang pungsod sang 2019, pinakadaku ang bolyum sang munggo (36,656 MT nga nagabalor sang P1.7 bilyon) masunod ang sibuyas (23,590 MT nga nagabalor sang P261.8 milyon).

Kakumbinar ang lapnagon nga pagkambyo-gamit, nagapadayon ang pagbagsak sang produksyon kag paggamay sang mga utanon sa pungsod. Suno sa pinakaulihi nga datos, 240,724 ektarya sang duta ang kabilugan nga sakup sang mga talamnan sang siyam nga pangunahon nga utanon sa pungsod sang una nga tunga sang 2020. Mas makitid ini sang 6,365 ektarya kumparar sang 2016 sa umpisa sang rehimeng Duterte. Lakip sang mga ginatanom ang amargoso, repolyo, balinghoy, talong, munggo, sibuyas, patatas, kamote kag kamatis. Daku nga bahin sang mga utanon makitan sa Ilocos, Cordillera, Central Luzon, Southern Tagalog, Northern Mindanao, Bangsamoro kag Eastern Visayas. Mayorya sang suplay sa Metro Manila nagahalin sa Benguet, Cordillera.

Sa mga utanon nga ginaimport sang pungsod sang 2020, pinakadaku ang bolyum sang sibuyas (40,585 MT o P2.03 bilyon), masunod ang munggo (26,980 MT o P1.8 bilyon) kag ahos (23,590 MT o P1.82 bilyon). Halin sa China ang halos tanan nga imported nga ahos kag sobra sangkatlo sang imported nga sibuyas sa lokal nga merkado sang pungsod. Halin man sa Indonesia kag Myanmar ang 80% sang kabilugan nga bolyum sang imported nga munggo.

Pait sa pagtanum sang amargoso

MANGUNGUMA SANG AMARGOSO sa Southern Mindanao ang 60-anyos nga si Tatay Kaloy. Wala siya sang kaugalingon nga duta gani nagaarkila siya sang tunga sa ektarya para makapanguma. Sa isa ka interbyu, naitorya niya kon paano siya “napirde” (patarasak nga tawag sa “naputo”) sa nagligad nga panahon sang pagtanum.

Siling niya, kinaandan may apat tubtob anum ka bulan ang siklo sang pagtanum kag pag-ani sang amargoso. Naggasto siya sang indi magnubo sa P12,600 para sa binhi, abono, pestisidyo, alambre, higot, kag iban pang kagamitan sa pagpanguma. Dugang diri ang P200/adlaw nga suhol sa mga mamumugon sa uma nga ginapabulig niya sa panahon sang pagtanum kag pag-ani. Sa abereyds, nakaani siya sang 24 beses sa isa ka pagtanum kag nakaprodyus sang malab-ot sa 336-408 kilo nga amargoso. Ginabakal sa iya ang amargoso sa kantidad nga P35/kilo, sa sini nagakita siya sang P14,208. Kon ibuhin ang mga gingasto niya sa pagtanum, halos wala sang nabilin sa iya bilang limpyo nga kita.

Isa lang si Tatay Kaloy sa linibo nga mangunguma nga nag-antus sa atrasado kag manu-mano nga pagtanum sang utanon sa pungsod, kag wala sang subsidyo sa porma sang mga kagamitan sa pagpanguma, masaranggan nga pautang kag irigasyon.